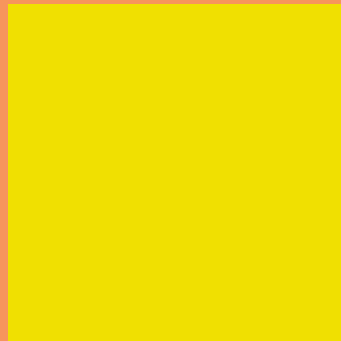

1

DE ONTMOETING MET DE ANDER:
OMGAAN MET DIVERSITEIT

OMGAAN MET DIVERSITEIT

1.1 INLEIDING

1.1.1 ALGEMENE INLEIDING

De handleiding is bedoeld als didactisch hulpkader voor het thema 'De ontmoeting met de ander: omgaan met diversiteit'. De materie is geschikt voor de leeftijdsgroepen van 13 tot 18 jaar. De module geeft de kans aan de leerkracht of begeleider om op maat van de klasgroep het thema uit te werken.

In deze module komen belangrijke onderwerpen aan bod zoals gastvrijheid, rechtvaardigheid en het opkomen voor de (vreemde) ander. Aan de hand van een verhaal uit de Thora leren we hoe het Jodendom vorm kan geven aan deze onderwerpen.

De leerlingenhandleiding neemt, samen met het bekijken van het videofragment, een uur in beslag. Nadien kan het thema uitgediept worden aan de hand van extra materie dat in dit handboek te vinden is.

1.1.2 INHOUD VAN HET HANDBOEK

De module focust zich op het verhaal van de ondergang van Sodom en Gomorra in Genesis 18-19. G-d verneemt het gerucht dat deze zustersteden kwaadaardig zouden zijn. Na een inspectie door twee engelen worden de twee steden ook daadwerkelijk met de grond gelijk gemaakt. Toch zijn de precieze zonden van Sodom en Gomorra niet meteen duidelijk. In deze module kijken we naar joodse interpretaties van dit verhaal.

De handleiding maakt een onderscheid tussen 'basisleerstof' en 'verdiepende leerstof'. De leerlingenhandleiding en de leerkrachtenhandleiding lopen parallel qua basisleerstof. De verdiepende leerstof biedt extra materiaal aan de leerkracht of begeleider om bepaalde thema's verder uit te werken.

In de basisleerstof buigen we ons over het verhaal van **Sodom en Gomorra**, en de mogelijke joodse interpretaties. De leerkracht of begeleider wordt aangemoedigd de thema's die aan bod komen, zoveel mogelijk te betrekken op actuele, hedendaagse gebeurtenissen. In de verdiepende leerstof gaan we eerst in op de notie van rechtvaardigheid en de volksverhalen rond de befaamde **Tzadikim Nistarim**. Deze volksverhalen over de '36 verborgen rechtvaardigen' vinden hun oorsprong immers in het verhaal van Sodom en Gomorra. Nadien volgt een luik over de historische context van de Tenachverhalen. De module sluit af met een woordenlijst en een bibliografie.

1.2 DE ONDERGANG VAN SODOM EN GOMORRA

Afbeelding 1.1
De videoclip

1.2.1 EEN VERHAAL

Nadat een appartementsblok afbrandt, organiseert de nabijgelegen school een inzamelactie om de slachtoffers bij te staan. Aaron, een joodse jongen, weigert hulp aan te bieden. Het appartementsblok is een sociale woning die veel migranten huisvest. Zij zijn enkel verhuist om te profiteren, vindt hij, En verdienen daarom geen hulp.

Aarons reden om niet te helpen heeft met een eigenaardig Thoraverhaal te maken: de vernietiging van Sodom en Gomorra. Het afbranden van het appartementsblok is net als het afbranden van Sodom en Gomorra een straf van G-d. Levi, een joodse medestudent, twijfelt aan Aarons interpretatie. Samen worden ze in het verhaal gezogen, en moeten ze opzoek naar de betekenis van het verhaal.

1.2.2 DISCUSSIE

De volgende vragen kunnen eventueel dienen als introductie tot de les na het bekijken van het beeldfragment.

- Wat vond je van het verhaal?
- Is het verhaal herkenbaar?
- Vind je dat Aaron het verhaal van Sodom en Gomorra juist interpreteert?
- Identificeer je jezelf meer met Aaron of met Levi?
- Kende je het verhaal van Sodom en Gomorra al?

1.2.3 SAMENVATTING VAN HET VERHAAL VAN SODOM EN GOMORRA

De vernietiging van Sodom en Gomorra wordt beschreven in Genesis 19. Het verhaal begint echter al in Gen. 18. Daar komen we Abraham tegen, die bezoek krijgt van drie gasten. Abraham bevindt zich met zijn huishouden in Mamre, niet ver van wat tegenwoordig de Dode Zee is. Ook G-d is aanwezig. Het is onduidelijk of G-d alle drie de gasten is, of enkel een van de drie, vergezeld door twee engelen of mensen. Abraham ontvangt zijn gasten royaal. Hij veert recht, springt naar hen toe, buigt, biedt alle comfort aan, wast de voeten, en bereidt samen met zijn vrouw Sarah een uitgebreide maaltijd. Daarvoor slachten ze zelfs een kalf, wat in die tijd een economische ramp zou betekenen. Op het einde van Zijn verblijf zegent G-d Abraham en Sarah door hen een kind te beloven.

Wanneer twee gasten vertrekken, blijft G-d achter met Abraham: ze kijken uit over de vallei waarin Sodom en Gomorra liggen. G-d besluit Zijn intentie aan Abraham mee te delen: Hij vernam het kwaadaardige karakter van deze twee steden, en voert een controle uit. Indien het gerucht klopt zal hij Sodom en Gomorra compleet vernietigen. Abraham heeft echter enkele bedenkingen, en verricht daarom een smeekbede. Indien G-d de stad vernietigt, laten ook de rechtvaardigen (en onschuldigen) het leven. Dat zou onrechtvaardig zijn. G-d is immers de Rechtvaardige bij uitstek, en geldt als de ultieme Rechter van de wereld. Abraham wil van G-d bekomen dat Hij de gehele stad redt in naam van de mogelijke rechtvaardigen die er huizen. G-d stemt toe: indien Sodom minstens tien rechtvaardige mensen bevat, zal Hij de stad niet vernietigen.

Ondertussen komen in Sodom twee engelen aan. De tekst suggereert dat dit de twee gasten zijn die eerder in het verhaal ook bij Abraham te gast waren. Lot, niet toevallig de neef van Abraham, nodigt de twee engelen bij zijn thuis uit als gasten. De problemen verschijnen wanneer de mannen van Sodom woedend komen aankloppen. Ze eisen de gasten op. De tekst stelt onomwonden dat ze zwaar geweld willen plegen tegen de twee engelen. Lot biedt zelfs zijn dochters aan in de plaats, maar de inwoners van Sodom willen daar niks van weten. Uiteindelijk verblinden de engelen iedereen uit de woedende menigte om het gevaar te neutraliseren. Nadien delen ze aan Lot de reden voor hun zending mee. Ze zijn gezonden door G-d om het volk van Sodom en Gomorra te inspecteren, en door het gewelddadige voorval beschikken ze over voldoende informatie: de steden gaan hun vernietiging tegemoet. Als beloning voor de ethische gastvrijheid, staan de engelen Lot en zijn familie toe te ontsnappen naar de nabijgelegen stad Zoar.

1.3 INTERPRETATIE VAN HET THORAVERHAAL

1.3.1 DE GASTVRIJHEID VAN ABRAHAM EN LOT

Dit onderdeel is **basisleerstof**.

Een opvallend element uit het verhaal is de manier waarop Abraham en Lot de drie vreemdelingen ontvangen. Die gastvrijheid was een belangrijk onderdeel van het nomadische bestaan in het Oude Nabije Oosten (zie verdiepend onderdeel 'Terug in de tijd'). Beiden verwelkomen hun twee gasten. Er is echter een verschil in hoe Lot zijn gasten ontvangt vergeleken met Abraham.

Jon D. Levenson, een Amerikaanse Hebreeuwse Bijbelgeleerde, drukt het in zijn boek *Inheriting Abraham* als volgt uit:

“Abraham loopt; Lot staat enkel op. Abraham offert water en voedsel; Lot niet. En het voedsel dat Abraham daadwerkelijk voorziet – “...” zowel als de cakes die hij Sarah gebiedt snel te bakken – contrasteren met Lots “feestmaal,” waarvan enkel “gebakken ongedesemd brood” (18:6-8;19:3) als item vermeld wordt... Het grootste contrast ligt in het initiële doel van het bezoek van de twee mannen. Het bezoek bij Abraham heeft als doel een geboorte aan te kondigen; die bij Lot heeft als doel een aanstaande dood aan te kondigen.”

Abraham en Lot komen met hun gastvrijheid op voor de vreemdeling of ander. Dat opkomen voor de ander is de rode draad die Abrahams pleidooi voor de rechtvaardigen verbindt met zijn gastvrije ontvangst van drie vreemdelingen. Lots ontvangst van de twee gasten, en de bescherming die hij hen biedt, wordt beloond met een ontsnapping aan de vernietiging.

De Thora hecht veel belang aan de juiste omgang met vreemdelingen. Op Pesach herlezen joden immers Exodus 23:9.

Vreemdelingen mag je niet uitbuiten. Jullie weten immers hoe het voelt om vreemdeling te zijn, omdat jullie zelf vreemdelingen zijn geweest in Egypte.

Dit gebod wordt **36 keer** herhaald in de Thora. Een ander voorbeeld vinden we terug in Leviticus 19:33-34.

Iemand die als vreemdeling in jullie land verblijft, mag je niet onderdrukken. Behandel vreemdelingen die bij jullie wonen als geboren Israëlieten. Heb hen lief als jezelf, want jullie zijn zelf vreemdelingeng geweest in Egypte. Ik ben de Heer.

1.3.2 DE TWIJFEL VAN DE HEER

De Heer twijfelt eraan Zijn plannen aan Abraham mee te delen. Die twijfel heeft te maken met Abrahams uitverkiezing: als aartsvader van het volk van de Heer dient Hij zich goed en rechtvaardig te gedragen. Het lijkt erop dat de Heer Abraham wil afschermen van het kwaad van Sodom en Gomorra. Wie niet met het kwade in contact komt, kan niet verleid worden kwaadaardig te handelen. Daarom is het opvallend dat de Heer er uiteindelijk toch voor kiest om Zijn plan mee te delen. De reden is opnieuw Abrahams uitverkiezing. Als aartsvader van het volk van G-d moet hij het juiste voorbeeld geven, zodat het uitverkoren volk op goede voet begint. Dat betekent: het Woord van G-d volgen en rechtvaardig handelen. De uitverkiezing draagt immers een ethische plicht met zich mee, maar Abraham kan enkel de juiste keuze maken indien hij in de eerste plaats voor een keuze geplaatst wordt. Door Zijn plannen aan Abraham mee te delen, biedt de Heer aan hem de kans om de juiste keuze te maken. Dat betekent: voor rechtvaardigheid kiezen. Enkel dan is Abrahams goede inborst beproefd en bewezen.

We kunnen Abrahams tussenkomst dus begrijpen als een daad van rechtvaardigheid! De heer deelt Zijn plannen mee aan Abraham, en Abraham stelt de onrechtvaardigheid van die plannen aan de kaak. Daarmee verbindt Abraham zich aan het rechtvaardigheidsprincipe, en voldoet hij aan de voorwaarde voor de uitverkiezing.

Het voorstel van Abraham is erg opmerkelijk. Waar de Heer de hele stad wou verwoesten omwille van de onrechtvaardigen, wil Abraham de hele stad gespaard zien omwille van de rechtvaardigen. Abraham draait dus het radicale, extreme plan helemaal om. Hij stelt geen compromis voor. De onrechtvaardigen worden gered dankzij de rechtvaardigen. Daarmee benadrukt de Thora het **absolute karakter van rechtvaardigheid**. Alsof rechtvaardigheid het bestaan van de wereld op de schouders draagt!

1.3.3 ONZE OMGEVING

Lot biedt twee vreemdelingen dan wel gastvrijheid en bescherming aan, hij staat niet helemaal los van het kwade karakter van Sodom. De tekst suggereert dat de stad ook Lots morele ziel bezoedelde. Lot offert bijvoorbeeld zijn eigen dochters op om zijn gasten te beschermen. Ook al benadrukt dit het belang van gastvrijheid in de cultuur van het Oude Nabije Oosten, toch blijft deze passage voor hedendaagse lezers enorm choquerend. Ook is Lots ontvangst van de twee vreemdelingen, vergeleken met die van Abraham, veel minder uitgebreid. Het verschil kan te maken hebben met de locatie waarop ze zich bevinden. Lot woont in de stad Sodom; Abraham woont nabij Mamre, in een tent in de woestenij. Het verhaal leert ons dus iets over de interactie tussen mens en omgeving. De omgeving waarin we ons bevinden, heeft altijd invloed op ons gedrag! Lot leefde in een kwaadaardige cultuur, vol met mensen die het slecht met elkaar voor hadden, en dat tekende ook hem.

1.3.4 ABRAHAM'S GOTSPE

Abraham accepteert G-d's plan niet zonder meer en verricht een smeekbede. Zijn tussenkomst past binnen de joodse traditie van de gotspe, de kritische openhartigheid die roept tot G-d, tegen G-d, en in naam van G-d's schepping en verbond. Het gaat om een soort vrijmoedige oprechtheid waarmee een jood, als volwaardige partner van het verbond, met de andere partner, G-d, in discussie treedt.

G-d moet, na het nieuws van Sodoms kwaadaardigheid te vernemen, wel ingrijpen. Als de Rechtvaardige, Gerechtigde, en Niet-Onverschillige kan Hij onmogelijk neutraal blijven en zich afzijdig houden. Het plan om de volledige twee steden te verwoesten is dan ook bedacht met het oog op rechtvaardigheid. Abraham wijst met zijn pleidooi echter op een groot probleem: rechtvaardigheid kan omslaan in haar eigen tegendeel. Een plan om de schuldigen te treffen, kan ook onschuldige slachtoffers maken. Dat is de belangrijke keerzijde van rechtvaardigheid. "Abraham ging dichter naar hem toe en vroeg: 'Wilt u dan behalve de schuldigen ook de onschuldigen het leven benemen?'" (Gen. 18:22)

Abraham's smeekbede kunnen we zien als een concrete, doch extreme vorm van gastvrijheid. Het betreft uiteraard niet de **gastvrijheid** die vrienden ontvangt voor een avondmaal, maar de gastvrijheid die opkomt voor de ander en de vreemdeling. Het is niet toevallig dat Abraham hier het voorbeeld geeft. Zoals we hierboven zagen, twijfelt en besluit G-d om zijn plannen met Abraham mee te delen uit de overweging dat hij als aartsvader een voortrekkersrol heeft. Doorheen de Tenach zijn er teksten die het universele statuut van deze rol benadrukken.

Gen. 12:2-3

'Ik zal je tot een groot volk maken,
ik zal je zegenen, ik zal je aanzien geven,
een bron van zegen zul je zijn.
Ik zal zegenen wie jou zegenen,
Wie jou bespot, zal ik vervloeken
Alle volken op aarde zullen wensen gezegd te worden als jij.'

Gen. 17:4

'Ik doe jou deze belofte: je zult de stamvader worden van een menigte volken.'

Gen. 18:18

Uit Abraham zal immers een groot en machtig volk voortkomen, en alle volken op aarde zullen wensen zo gezegd te worden als hij.

De Joodse filosoof Emmanuel Levinas bestempelt Abraham als de 'aartsvader van de universele mensheid' [patriarche de l'humanité universelle]. De handelingen van Abraham zijn erg belangrijk, en leren ons **een les over de gastvrijheid, het opkomen voor de ander, het beschermen van de vreemdeling, en het belang van rechtvaardigheid!**

1.3.5 DE KWAADAARDIGHEID VAN SODOM EN GOMORRA

Abrahams spreekt helaas voor dovemansoren. De inwoners van Sodom komen de engelen bij Lots thuis gewelddadig bejegenen. Het is meteen duidelijk dat er geen tien rechtvaardigen te vinden zijn. De drempel waarmee G-d akkoord ging, is niet bereikt. Het extreme voorstel van Abraham - alle inwoners sparen omwille van een aantal rechtvaardigen - valt in duigen. Toch keert G-d ook niet terug naar Zijn eerste extreme plan: alle inwoners doden omwille van de onrechtvaardigen. Een handvol inwoners, Lot en zijn familie, worden voor hun gastvrijheid en bescherming beloond, en mogen toevlucht nemen tot een klein stadje, Zoar. G-d blijkt dus wel degelijk gehoor te hebben gegeven aan de smeekbede van Abraham.

Het verhaal is niet eenduidig over wat **de zonden van Sodom en Gomorra** nu precies zijn. Dat bemoeilijkt het interpreteren. De Tenach heeft wel een aantal passages die de kwaadaardigheid van Sodom en Gomorra vermelden. Deze geven een indicatie geven van waaraan de zustersteden schuldig zijn.

EZECHIËL 16:49-50

Het boek Ezechiël beschrijft de zonden van Sodom als trots en het keren van de rug naar armen en behoeftigen in tijden van overvloed en zorgeloze rust.

[49] Zie, dit was de ongerechtigheid van uw zuster Sodom: trots, overvloed van voedsel en zorgeloze rust had zij met haar dochter. De hand van de arme en de behoeftige ondersteunde zij echter niet.

[50] Zij verhieven zich en deden een gruweldaad voor Mijn aangezicht. Daarom deed Ik hen weg, zodra Ik het gezien had.

JEREMIA 23:14 De zonden van Jeruzalem worden in het boek Jeremia vergeleken met Sodom en Gomorra, en opgelijst als overspel, liegen, en het bemoedigen van kwaaddoeners.

Maar bij de profeten van Jeruzalem. Heb Ik iets afschuwelijks gezien: Zij plegen overspel, met leugens gaan zij hun weg. Zij bemoedigen de kwaaddoeners. Zodat niemand zich bekeert. Van zijn slechtheid. Zij zijn voor Mij als Sodom, en zijn inwoners als Gomorra.

AMOS 4:1-11 Het boek Amos maakt een vergelijking tussen Sodom en het Oude Israël. Doorheen die vergelijking wordt de kwaadaardigheid van Sodom en Gomorra beschreven als het mishandelen van de armen en het onderdrukken van de hulpbehoevenden.

[11] Ik heb u ondersteboven gekeerd. Zoals God Sodom en Gomorra ondersteboven keerde; U werd als een stuk brandhout dat aan de vlammen ontrukkt is. Maar u hebt zich niet tot Mij bekeerd, spreekt de Heere.

Samengevat was de hoofdzonde van Sodom vijandigheid tegen de buitenstaander. Ze waren wreed tegen de armen en vreemdelingen, en ze waren onwillig om de eigen rijkdom en middelen te delen. Ze waren met andere woorden onrechtvaardig.

Het contrast tussen de roeping van Abraham (joden) en de praktijk van Sodom kan niet groter zijn: rechtvaardigheid als zending tegenover onrecht als praktijk, morele excellentie tegenover immoraliteit.

Afbeelding 1.2
Bron: © Bignai /
Adobe Stock

1.3.6 DIDACTISCHE SUGGESTIES

De volgende vragen komen ook voor in het leerlingenhandoek. De vragen kunnen eventueel klassikaal of in groep gemaakt worden.

De gastvrijheid van Abraham en Lot

- Lees Gen. 18-19. Vergelijk hoe Lot en Abraham omgaan met vreemdelingen. Zijn er verschillen?
- Op welke manier zijn jij en je familie gastvrij? Welke gebruiken hebben jullie voor het ontvangen van gasten?
- Denk je dat er vandaag de dag nog steeds de plicht is om een gastvrije ontvangst te geven aan vreemdelingen? Waarom wel/niet?
- Denk je dat er tegenwoordig mensen zijn die nood hebben aan een gastvrije ontvangst? Waarom wel/niet?

Abrahams 'gotspe'

- Hoe zou je de houding van Abraham omschrijven? Arrogant, nederig...?
- Omschrijf Abrahams tussenkomst in je eigen woorden. Wat wil hij juist van G-d bekomen?
- Juist of fout. Abraham stelt aan G-d een compromis voor.
- Abraham herinnert G-d eraan dat een plan om de schuldigen te treffen, ook onschuldige slachtoffers kan maken. Kan je dit associëren aan hedendaagse gebeurtenissen of fenomenen?
- G-d verandert door Abrahams tussenkomst van plan. Verander jij gemakkelijk van mening?

Onze omgeving

- Vind jij dat je je soms in een cultuur (omgeving) bevindt die de armen, zwakkeren, kwetsbaren niet goed beschermt? Waarom wel/niet?
- Tot in hoeverre zijn omgevingsfactoren bepalend voor ons gedrag? Met andere woorden, wat stuurt ons gedrag meer volgens jou: persoonlijkheid of omgevingsfactoren?

De kwaadaardigheid van Sodom en Gomorra

- Probeer de drie passages zo precies mogelijk samen te vatten. Hoe beschrijven ze de zonden van Sodom en Gomorra?
- Komen de zaken die de drie passages beschrijven volgens jou nog steeds voor?
- Wat zou nog een hedendaagse zonde van Sodom en Gomorra kunnen zijn?

Afbeelding 1.3
De videoclip

1.4 TZADIKIM

Dit onderdeel is **verdiepende leerstof**.

1.4.1 ALGEMEEN

Rechtvaardigheid is niet enkel een abstract concept, maar moet ook concreet beoefend worden. Volgens de Joodse overleving zijn er op elk moment 36 – lamed vav - mensen die daarin uitmunten. Deze 36 worden gekenmerkt door hun absolute rechtvaardigheid. Daarom staan ze ook wel bekend als **de 36 rechtvaardigen – lamed vav tzadikim**. Zij zijn rechtsschappen, bescheiden, vaak arm, onbekend, en hun statuut als rechtvaardige is verborgen doordat ze leven in armoede en onwetendheid. De tzadikim zijn rechtvaardig enkel en alleen omwille van de rechtvaardigheid, niet omwille van de roem of beloning.

De tzadikim keren, volgens de volksverhalen, uit hun verborgenheid om mensen, of een volk, te redden van de vernietiging. Nadien verdwijnen ze weer in de anonimiteit. Daarom staan ze ook wel bekend als de verborgen rechtvaardigen – tzadikim nistarim. Ze zijn zich meestal niet bewust van hun speciaal statuut. Een persoon die claimt dat hij een van de 36 is, is per definitie geen tzadik: een rechtvaardige is bescheiden, en zou zichzelf nooit bestempelen als rechtvaardige. Een tzadik zou zichzelf simpelweg nooit zien als een tzadik. Indien een rechtvaardige per ongeluk ontdekt zou worden, moet zijn identiteit alsnog geheim blijven. De zonde van overmoed ligt namelijk altijd op de loer. Elke Jood zou, volgens dit volksverhaal, moeten leven alsof hij of zij een van de rechtvaardigen is. Dat betekent een ethisch en bescheiden leven leiden.

Tzadikim hebben een absolute rol: het bestaan van de wereld steunt op hun schouders. Ze dragen alle wereldlijke ellende en zorgen. Volgens deze verhalen besluit G-d de wereld niet te vernietigen, zolang er nog 36 rechtvaardigen bestaan. Wanneer een verborgen rechtvaardige sterft, neemt een nieuwe rechtvaardige zijn plaats in. Indien G-d er niet in slaagt iemand te vinden om de plaats in te nemen, stopt de wereld met bestaan. Het bestaan van de wereld valt dan letterlijk niet meer te rechtvaardigen.

Deze geloofsovertuiging vindt zijn oorsprong in twee Talmoedfragmenten. Deze twee bronnen leiden in combinatie tot de idee dat de wereld in stand gehouden wordt door 36 rechtvaardige mensen. De combinatie werd mogelijks afgeleid uit het feit dat het 'groeten van de Goddelijke Aanwezigheid' oorspronkelijk een sterke associatie had met de Tempeldienst in Jeruzalem. Die Tempeldienst werd beschouwd als datgene wat de wereld in stand hield. (Pirkei Avot: 1:2).

SANHEDRIN
97B:11; SUKKAH
45B:6

Er zijn nooit minder dan zesendertig rechtvaardige mensen in de wereld die in elke generatie de Goddelijke Aanwezigheid groeten.

CHULLIN 92A:19

De vers stelt: "Een homer gerst en een halve homer gerst." (Hosea 3:2) Een homer is dertig se'a en een halve homer is vijftien se'a; dit zijn de vijfenveertig rechtvaardige individuen in wiens verdienste de wereld blijft bestaan.

1.4.2 DIDACTISCHE
SUGGESTIES

OPDRACHT. Maak met de leerlingen een *mindmap* op bord met voorbeelden van rechtvaardig gedrag. De leerlingen kunnen nadenken over wat rechtvaardigheid voor hen betekent.

OPDRACHT. De leerlingen kunnen reflecteren op hun eigen ervaring met de goedheid van anderen. Denken de leerlingen dat ze al ooit een *tzadik nistar* tegengekomen te zijn?

OPDRACHT. Samen met de leerlingen kan nagedacht worden over (historische) voorbeelden van mogelijke *tzadikim nistarim*.

Afbeelding 1.4
Bron: © Sergign /
Adobe Stock

1.5 TERUG IN DE TIJD

Dit onderdeel is **verdiepende leerstof**.

1.5.1 ALGEMEEN

Het verhaal van Sodom en Gomorra vindt plaats in een wereld die heel erg verschilt van de onze. Om het verhaal te begrijpen, is het dus ook belangrijk de wereld waarin het zich afspeelt in het achterhoofd te houden. De wereld waarin we leven beïnvloedt immers altijd onze gedachten en ons gedrag. Hetzelfde geldt voor de Thorafiguren Abraham en Lot. We zullen hen niet begrijpen zonder te kijken naar de wereld waarin zij leefden.

De wereld van de Hebreeuwse Bijbel is ongeveer 3000 jaar ouder dan de onze. Dit tijdsverschil brengt ook andere verschillen met zich mee. De wereld van de Hebreeuwse Bijbel is antiek, agrarisch, gemeenschappelijk, en beschouwt ouderdom als een zegen. De wereld vandaag is modern, industrieel, individualistisch, en beschouwt jeugd als een zegen.

De Bijbelse joden leefden vaak in barre, rurale gebieden, met lokale steden of kleine dorpen. De samenleving was agrarisch. De mensen cultiveerden tarwe en gerst. Ze gebruikten vlas om linnen mee te maken. Ze kweekten vijgen- en olijfbomen en hadden wijngaarden. Ze cultiveerden het land, en waren er afhankelijk van. De mensen van het oude Israël leefden veel meer volgens het ritme van de natuur. Ze waren afhankelijk van temperatuur, regenval, en de bodemkwaliteit. Met andere woorden, de economie was een bestaanseconomie. Later werden vissen, handwerk en handel gebruikelijker. Beroepen als smid, korfmaker, pottenbakker, etc. kwamen mettertijd in zwang.

1.5.2 GASTVRIJHEID

In het Oude Nabije Oosten was reizen een onderdeel van het volksbestaan. De oude Israëlieten leefden voor een groot deel een nomadisch bestaan, in een barre woestijn. Binnen deze context was er nood aan protocollen, gedragsregels, die de gevaren van dit bestaan enigszins neutraliseerden. Enerzijds was de reiziger afhankelijk van de goede wil en gastvrijheid van anderen om aan rustplekken en voedsel te geraken. Anderzijds had de gastheer nood aan een manier om het potentiële gevaar van de onbekende reiziger te neutraliseren. Bovendien was het van belang voor de gastheer om gedragsregels vol te houden die ook hem of haar tijdens toekomstige reizen zouden beschermen. De gast kon door een gastvrije ontvangst overleven, en de gastheer neutraliseerde het onbekende, en dus mogelijks gevaarlijke, door de vreemdeling te adopteren als tijdelijk lid van de gemeenschap. **Gastvrijheid ontstond als sociaal systeem om een nomadisch bestaan in een onherbergzaam landschap mogelijk te maken! Vanuit deze context ontwikkelde gastvrijheid zich tot een joodse deugd.**

Enkel de vader had de autoriteit om gastvrijheid te verstrekken. Een belangrijk ritueel binnen de gastvrijheid was het wassen (van de voeten). Het wassen signaleerde de overgang van vreemdeling naar gast. Na een succesvolle proeftijd veranderde de gast in een vriend, en werd hij of zij als dusdanig gepresenteerd aan het dorp. In het geval van een onsuccesvolle proeftijd kwam de gast met verbanning of doding een akelig lot tegemoet. Na het verblijf, dat niet te lang mocht duren, vertrok de gast, en zegende hij de gastheer en zijn huishouden. Soms besloten gasten binnen de gemeenschap te blijven. Ze stonden dan bekend als ger, als vreemdeling met een verblijfsvergunning. Zij waren wel beschermd, maar hadden zelf niet het recht om gastvrijheid aan te bieden.

1.5.3 DIDACTISCHE SUGGESTIES

OPDRACHT. Lees het verhaal van Sodom en Gomorra in combinatie met de bovenstaande tekst over het Oude Nabije Oosten. Welke historische elementen komen terug in het verhaal? Welke elementen van gastvrijheid als sociaal gegeven herkennen ze terug?

OPDRACHT. Beantwoord de volgende vragen.

- Schetst de Thora volgens jou een historisch correct beeld van de wereld van het Oude Nabije Oosten? Waarom wel/niet?
- Vind jij het belangrijk dat de Thora een historisch correct beeld geeft, of draait het eerder om de 'levenslessen' die je eruit haalt?

1.6 WOORDENLIJST

Gotspe

Gotspe, of *chutzpah*, is een moeilijk te omschrijven begrip. De betekenis van dit zelfstandig naamwoord ligt ergens tussen het meer extreme 'brutaliteit' en het meer gematigde 'onbehoorlijkheid'. Iemand met gotspe durft dus nogal 'gewaagde' dingen te doen. Zo kunnen we ook Abrahams tussenkomst omschrijven.

Het woord komt van het Jiddisch, dat op zijn beurt van het Hebreeuws komt. In het Jiddisch heeft het eerder een negatieve connotatie, zoals 'onbeschoftheid' of 'arrogantie', maar niet per se in de andere talen! Binnen het jodendom heeft gotspe de betekenis van een kritische, maar oprechte discussie tussen de twee partners van het verbond: G-d en een jood. De jood roept tot G-d, tegen G-d, en in naam van G-ds schepping en verbond.

Naast Abraham vormt ook Moses een voorbeeld. In Exodus 32:11 is Moses op de berg Sinai, wanneer G-d hem meedeelt dat het joodse volk onder aan de berg een kalf vereert. Dat gaat in tegen een van de Tien Geboden, dus wil de Heer hen allen vernietigen en met Moses opnieuw beginnen. Moses gaat daarop in discussie met de Heer, net zoals Abraham doet in Genesis 18, en de Heer wijkt af van Zijn plan. Moses en Abraham hebben dus allebei gotspe!

Rechtvaardigheid

Rechtvaardigheid heeft meerdere betekenissen. Ten eerste is rechtvaardigheid een legaal begrip. Wat in overeenstemming is met het recht, is rechtvaardig. Ten tweede is rechtvaardigheid ook een moreel begrip. Rechtvaardig handelen is 'juist' handelen, in overeenstemming met wat 'goed' of 'correct' is. Rechtvaardigheid vergt ook oefening: niemand doet van nature altijd het juiste of het goede. Dat idee komen we vaak tegen in de Tenach!

1.7 TRANSCRIPT VAN DE VIDEO

1 INT KLASLOKAAL DAG

De scène opent in een klaslokaal. De laatste schoolbel gaat. De kinderen beginnen in te pakken.

Leraar: Ik wil jullie nog iets zeggen vooraleer jullie vertrekken. Zoals jullie weten, was er een brand in een van de appartementsblokken in onze stad. De school heeft besloten een inzamelingsactie te organiseren om de arme gezinnen die daar wonen te helpen. Probeer voor volgende maandag wat oude kleren en andere dingen mee te nemen. Ik weet zeker dat ze dat heel erg zullen waarderen!

Aaron (mompelt in zichzelf): Ja, vast.

De kinderen pakken hun schooltassen en lopen naar buiten.

2 INT COMPUTER DAG

We zien Aaron achter zijn computer zitten. Hij krijgt een belverzoek van zijn vriend Levi. Hij accepteert het verzoek en er opent zich een videoschermgesprek.

Levi: Hey, hoe gaat het?

Aaron: Hey, met mij alles goed, en met jou?

Levi: Ook goed. Heb je al wat spullen gevonden om te doneren?

Aaron: Nee, en ik ben niet echt van plan om te doneren.

Levi: Waarom niet? Je weet toch ze hun huis en veel van hun spullen kwijt zijn?

Aaron: Het is niet echt hun huis, toch? We laten ze daar gewoon bijna gratis wonen.

Levi Omdat ze hulp nodig hebben...

Aaron: Ze hebben geen hulp nodig. Ik hoorde mijn ouders laatst over hen praten. De mensen die in die appartementen wonen zijn economische immigranten.

Ze zijn hier voor goedkope huisvesting en een groter salaris, zonder zelf iets bij te dragen. Het is bijna stelen. En nu moet ik ze ook nog mijn spullen geven? Ik vind van niet. Waarom gaan ze niet gewoon terug naar waar ze vandaan komen?

Levi: Wow, denk je niet dat dat een beetje hard is? Als mensen in nood zijn, is het onze plicht als Joden om rechtvaardig te zijn en hen te helpen.

Aaron: Niet per se. En ik hoef niet persoonlijk met ze te praten om ze te kennen. Je kunt zien hoe ze op straat zijn. Ze zijn anders en gemeen. Er is een verhaal in de Thora dat hier letterlijk over gaat. En in dat geval vernietigde Hashem de slechte mensen. Het is het verhaal van Sodom en Gomorra.

Levi: Dat verhaal ken ik! Uit het boek Genesis, toch? Maar is het niet -

Plotseling verschijnt er een mysterieus bericht op het scherm. Er staat: SODOM EN GOMORRA: EEN VERHAAL. Er is een accepteer en weiger optie. Aaron en Levi zijn allebei verbaasd.

Levi: Wat is dit?

Aaron: Geen idee... Er staat dat het een uitnodiging is voor het verhaal van Sodom en Gomorra... We hadden het hier net over! Best eng...

Levi: Computers zijn nogal geavanceerd. Denk je dat we het moeten accepteren?

Aaron: Tuurlijk, waarom niet?

Aaron en Levi klikken allebei op 'accepteren'. Het scherm explodeert in een caleidoscoop. Een voice-over verwelkomt hen in het verhaal. Beiden zijn nogal verbaasd.

Voice-over: Beste virtuele reizigers! Welkom bij de Tenach: internet editie! U heeft gekozen voor het verhaal van Sodom en Gomorra. Riemen vast.

3 EXT SODOM AVOND

Het scherm verandert abrupt in een virtuele realiteit. De scène opent zich op de stad Sodom. We zien een ouder uitziende man bij de stadspoort zitten.

Voice-over: Hashem kreeg te horen dat de inwoners van Sodom en Gomorra slechte dingen deden. Om te zien of dit waar was, stuurde Hij twee engelen. "Zij kwamen 's avonds in Sodom aan. Lot zat op het plein bij de stadspoort. Toen hij de mannen zag, ging hij naar ze toe. Hij maakte een diepe buiging, en hij zei: 'Komt u toch met mij mee, heren. U kunt in mijn huis uw voeten wassen en blijven slapen.'"

Levi: Dat is Lot, Abrahams neef!

4 EXT LOT'S HUIS NACHT

Lot zit samen met zijn vrouw en twee dochters in het huis als een menigte boze mannen op hun deur komt kloppen.

Aaron: Ik denk dat dat de mensen van Sodom zijn...

Voice-over: De mensen van Sodom schreeuwden: "Waar zijn die mannen die bij je logeren? Stuur ze naar buiten. Lot was zo bang dat ze zijn bezoekers iets zouden aandoen, dat hij zelfs zijn twee dochters aanbood in de plaats. "Die zal ik bij jullie brengen. Doe met hen wat je wilt, maar doe deze mannen niets. Zij zijn mijn gasten. Ik moet hen beschermen." Maar de menigte trok zich er niets van aan. "Ga opzij! Jij bent maar een vreemde in onze stad. Dus jij hebt niets over ons te zeggen. Wacht maar, jij zult er ook van lusten!"

Levi: Ik wist niet dat dit verhaal zo gewelddadig was...

Voice-over: 'Maar de gasten van Lot trokken hem naar binnen en deden de deur op slot. Ze zorgden ervoor dat de mannen buiten opeens blind werden. Ze konden niet eens meer de deur van het huis vinden.'

De twee engelen zeiden tegen Lot: "Ga met je hele familie weg uit de stad. De Heer heeft veel verschrikkelijke dingen gehoord over deze stad. Daarom heeft hij ons gestuurd om de stad te verwoesten." Lot besloot te vluchten naar een klein, nabijgelegen dorp.

5 EXTRA SODOM DAG

We zien Lot en zijn familie snel de stad verlaten.

Voice-over: Lot kwam in Soar aan toen de zon opging. Toen liet de Heer vuur uit de hemel neerkomen op Sodom en Gomorra.

Tijdens deze vertelling begint het vuur te regenen, totdat de hele stad in vlammen is opgegaan. Na een explosie kijken Aaron en Levi naar een zwart scherm.

Aaron: Dus, het verhaal eindigt gewoon zo? Dat is verwarrend.

Voice-over: Mag ik je een vraag stellen?

Aaron: Oh... Um, ja, zeker?

Voice-over: Wat was precies de zonde van Sodom en Gomorra?

Aaron: Ik weet het niet... Onvriendelijkheid? Geweld?

Voice-over: Dat zijn goede suggesties. Verschillende mensen hebben het verhaal op verschillende manieren begrepen. Sommigen denken dat de zonde van Sodom en Gomorra ongastvrijheid was, of wreedheid om buitenstaanders weg te houden, of mishandeling van de armen, onrechtvaardigheid, egoïsme, Klinkt één van deze dingen bekend?

Aaron: Wacht, wat bedoel je? Doe ik die dingen?

De voice-over zwijgt.

Aaron: Ik weet het niet, misschien moet ik dit allemaal nog eens overdenken... Wie bent u, als ik vragen mag?

Voice-over: Oh, ik ben gewoon het verhaal, dat je deze vraag stelt.

Het virtual-reality scherm sluit abrupt. Levi en Aaron gaan terug naar hun videogesprek.

Levi: Dus, uhhh...

Aaron: Je hoeft niets te zeggen. Kunnen we afspreken? Ik heb een idee.

5 INT KLASLOKAAL DAG

Aaron en Levi zitten naast elkaar in de klas. Vooraan in de klas staan een heleboel dozen op elkaar gestapeld.

Leraar: Iedereen bedankt voor het doneren van zoveel spullen! En een speciaal applaus voor Aaron en Levi, die echt hun steentje hebben bijgedragen! Ik weet zeker dat die arme gezinnen dit heel erg zullen waarderen.

Aaron (mompelend in zichzelf; oprecht): Ik hoop dat ze dat doen.

1.8. BIBLIOGRAPHY

Anckaert, Luc, Burggraeve, Roger, van Coillie, Geert. *Abraham en Oddyseus: over belofte, nostalgie en geweld*. Scherpenheuvel-Zichem: Uitgeverij Averbode, 2013.

Carden, Michael. "Genesis/Bereshit." In Guest, Deryn. *The Queer Bible Commentary*. Edited by Robert E Goss and Mona West. London: SCM Press, 2006. 21-60.

De Nieuwe Bijbelvertaling. Haarlem: Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap, 2019

Levenson, Jon D.. *Inheriting Abraham: The Legacy of the Patriarch in Judaism, Christianity, and Islam*. New Jersey: Princeton University Press, 2012.

Levinas, Emmanuel. *Nouvelles Lectures Talmudiques*. Paris: Les Éditions de Minuit, 2005.

Loader, James Alfred. *A tale of two cities : Sodom and Gomorrah in the Old Testament, early Jewish and early Christian traditions*. Leuven: Peeters Publishers, 1990. 28.

Matthews, Victor H., Benjamin, Don C.. "Chapter Six: The Host and the Stranger." In *Social World of Ancient Israel, 1250-58 BCE*. Massachusetts: Hendrickson Publishers, 1993. 82-95.

Raymond A. Zwerin, Raymond A.. The 36 – who are they? Rabbi Zwerin's Sermon

Kol Nidre. 2002. https://web.archive.org/web/20030118221508/http://americanet.com/Sinai/resources/sermons/Zwerin_YKKN02.html

Ronald E. Clements. *The World of Ancient Israel: Sociological, Anthropological and Political Perspectives*. Cambridge University Press. 1989.

The William Davidson Talmud. Chullin 92a:19. Eigen vertaling. Toegang 25/02/2021.

<https://www.sefaria.org/Chullin.92a.19?lang=bi&with=all&lang2=en>

- Sanhedrin 97b:11. Eigen vertaling. Toegang 25/02/2021.

<https://www.sefaria.org/Sanhedrin.97b.11?lang=bi&with=all&lang2=en>

- Sukkah 45b:6. Eigen vertaling. Toegang 25/02/2021.

<https://www.sefaria.org/Sukkah.45b.6?lang=bi&with=all&lang2=en>

KU LEUVEN

Prof. Dr. Luc Anckaert (1962) behaalde een diploma in filosofie en theologie aan de KU Leuven. Hij publiceerde boeken en artikelen over Rosenzweig, Levinas, Kafka, V. Grossman en Bijbelse verhalen, maar ook over biomedische onderwerpen. Zijn boek Een kritiek van het oneindige. Rosenzweig en Levinas ontving een gouden medaille van de Teylers Stichting. Hij doceert Joodse filosofie aan de KU Leuven.

Pierre Costalunga (Luik, 1997) is wetenschappelijk onderzoeker aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, KU Leuven, België. Costalunga studeerde af aan de KU Leuven (België) met een bachelor- en masterdiploma in filosofie. Hij maakt deel uit van het centrum voor onderzoek in politieke filosofie en ethiek (RIPPLE).

EDUC8 Consortium

Dit boek is gefinancierd door het Fonds voor interne veiligheid - Politie van de Europese Unie.

